

Ն. Ա. ՄԱԼԱԹՅԱՆ

ՏԱՎԱՐԻ ԿԵՆԴԱՆԻ ՔԱՇԸ ՉԱՓՈՒՄՆԵՐՈՎ
ԳՏՆԵԼՈՒ ՅԵՂԱՆԱԿՆԵՐԻ ՃՇՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՍՏՈՒԳՈՒՄԸ ՏԵՂԱԿԱՆ
ՏԱՎԱՐԻ ՎՐԱ

II
23699
19104

Պատ. խմբագիր՝ Վ. Անանյան
Տեխ. խմբագիր՝ Սոս Հակոբյան
Սրբագրիչ՝ Լ. Այվազյան
Հանձնված է արտադրության 1934 թ. մարտի 7-ին
Ստորագրված է տպագրելու 1934 թ. ապրիլի 28-ին
Պատվեր № 205, գլավիտ № 193, տիրաժ 1000

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

«Սոցցյուդ» թերթը, 1932 թ. ամառը, առաջին անգամ փորձեց անասնաբուժության գծով գիտահետազոտական աշխատանքներ կազմակերպել, կոլտնտեսության արտադրության բազայի վրա և այդ աշխատանքներում ներդրակել կոլտնտեսականներին, մասնավոր՝ կոլտնտեսական ախտիկին։ Այդ փորձերն արվեցին Լոռու Ուղուշլար գյուղի կոլտնտեսության կաթնատրանսքային ֆերմայում։ Յեղ այսօր այդ փորձերի արդյունքներն արդեն հրապարակի վրա յեն։

Փոքրիկ այս նախաձեռնության կարևորությունը կայանում է նաև նրանում, Վոր շարքային անասնապահ կոլտնտեսականն առաջին անգամ մասնակցում է գիտական փորձերին, առաջին անգամ իր աչքով տեսնում է այն արագ փոփոխությունը, վոր կատարվում է իր անասունների մեջ այն դեպքում, յերբ գիտությունը մասնակցում է արտադրությանը, յերբ անասունների խնամքը, կերակրումը կատարվում է գիտության պահանջների համաձայն։

Խոշոր, կոլեկտիվ անտեսությունը պահանջում է վերջ ապ անասնաբուժության նահապետական ձևերին։ Իսկ դրա համար տնհրածնա է, վոր առաջին հերթին փոխվի ինքը՝ կոլտնտեսականն անասնապահը, տիրապետի սիրոս պատրաստելու տեխնիկային, հասկանա թե ինչպես պետք է արանցնել արտաները, վոր բարձրանա նրանց խոտավետությունը, իմանա թե ինչ կերն ինչպիսի ավելցողություն է ունենում անասունների կաթնատվություն, մատվություն բարձրացման վրա։ Առանց դրան չկա ուսցիոնալ անասնաբուժություն։

Կոլտնտեսական ֆերմայի վարիչին, անասնապահական բրիգադիրին, կոլտնտեսական հովվին և նախընտ փոխելու, նրանցից կուլտուրական անասնաբուժաներ պատրաստելու գործում մեծ է գիտահետազոտական հիմնարկների դերը։ Իզուր չե, վոր Ուղուշլարի կոլխոզը իմրագրությունն ուղղած նամակի մեջ հայանում էր, վոր իրենց անասնապահները «Սոցցյուդ»-ի դրած փորձերին մասնակցելով, կուլտուրական անասնապահություն սովորեցին։ Ուղուշլարի ֆերման վերջին յերկու տարում դար-

ձառնակ Հայաստանի ամենակուլտուրական և ամենաբերնակելի անասնաբուծությունն ունեցող ֆերման: Կասկած չկա, Վոր այդ բանում խոշոր դեր խաղաց խմբադրության սինտեմատիկ ոգնությունը և առավել եւս գիտական բրիգադի անմիջական ցուցումները և այս ցուցումների գործադրությունը կուլտանտեմատիկների կողմից: Առանձնապէս շատ կարևոր և այն բուն հետաքրքրությունը, Վոր ցույց տվին Ուղունյարի և շրջակա գյուղերի կուլտանտեմատիկ ակտիվը դեպի բրիգադի գիտահետազոտական գործը:

Ուղունյարում դրած մեր փորձերի կարևոր արդյունքներից մեկը շարքային գյուղացու և գիտական աշխատավորի միջև ստեղծված սերտ կապն է, Վորի հետևանքով փոխվեց կուլտանտեմատիկ վերաբերմունքը դեպի գիտությունը:

Այդ հետաքրքրությունն ի միջի այլոց արտահայտվեց նաև նրանով, Վոր կուլտանտեմատիկները կամավոր կերպով և մեծ բաժնակցությամբ սարում շենք կառուցեց գիտական փորձերի համար, արածագրեց անասուններ, անասնապահներ և տեխնիկական հարմարություններ:

Մյուս կողմից, անասնաբուծության տեսության ու պրակտիկայի առաջ զբաղված այնպիսի կարևոր խնդիրներ, Վորովիսիք են դանդաղան տեսակի կիւրերի աղգնեցությունը կաթնատուության բարձրացման վրա, տարբեր հասակի հորթերի զարգացումը լեռնային արտադրականներում, հավելյալ հանքանյութերի աղգնեցությունը հորթերի աճի վրա, կենդանու արածած խոտի քանակի վորոշման նոր մեթոդի ստուգումը և սիլոսացման վորարերի վրա ժողովրդի, Վորոնք հսկայական գործնական նշանակություն ունեն մեր անասնաբուծության համար, այդ կտրելով փորձերը հաջողությամբ դրվեցին և ավարտվեցին շնորհիվ այն բանի, Վոր այդ փորձերը գործնական հանձնարարական էին կարելի էր անել և նրան ամբողջ սրտով մասնակցեցին ջանք՝ շարքային անասնապահ-կուլտանտեմատիկները:

Խմբադրության և պրոֆ. Յ. Յերիցյանի նախաձեռնած այս աշխատանքը խթան պետք է հանդիսանա գիտահետազոտական հիմնարկների համար՝ հետազոտություններն ու փորձնական աշխատանքները կուլտանտեմատիկություններին մոտեցնելու և լայն ծավալ առաջնություն ուղղությամբ: Այդ մի ավելի անհրաժեշտ և մեզ մոտ՝ Հայաստանում նաև այն

տեսակներէ, վոր այստեղ մենք գիտահետազոտական հիմնարկ-
ներէ վորոշ կարգաւորութիւն ունենք պրակտիկայից: Այդ հիմ-
նարկներէ աշխատանքները հաճախ պարփակված են միւս մեկ
կարենականութեամբ, շատ դեպքերում չեն մշակվում, չեն հրատարակ-
վում, չեն մասսայականացվում ու չեն գործադրվում մեր խորհ-
տեսականութիւններէ ու կոլեկտիւներէ կողմից արժեքավոր
այն փորձերէ արդյունքները, վոր կատարվում են, որինմէ՝ մեր
դասու կայաններէ և փորձադասերէ կողմից:

Այսպէս շարունակել չի կարելի: Անհրաժեշտ և գիտա-
կան փորձերը հանել: Իւրաքանչիւրի նեղ պատե-
րից: Անհրաժեշտ և կոլեկտիւական ապակի վիճման մաս-
նակից անել դժուարատեսութիւն դնող կատար-
վող գիտահետազոտական աշխատանքներէ և այդ
փորձերից ստացվող գիտական տվյալները լայն
շափեով օգտագործել մեր դժուարատեսութիւն
ստորեւ մշակութիւններ և անասնաբուժութիւն
սրտադրանքի վորմէր բարձրացնել ու համար:

Ուղեւնւորում գիտահետազոտական աշխատանքներ կատարող
բրիգադը կազմված էր հետևյալ ընկերներէից՝ 1. Պրոֆ. Խ. Յե-
րիցյան (բրիգադի ղեկավար), 2. Դոցենտ Ն. Մալաթյան (ղեկա-
վարի տեղակալ), 3. Սուրեն Յեղիազարյան (ուսանող), 4. Աշոտ
Մելքոնյան (ուսանող):

Բրիգադի կատարած գիտահետազոտական աշխատանքների
արդյունքները հրատարակվելու չեն 5 զրոյից: Այդ սերիայի
հրատարակութիւնն սկսում ենք ընկ. Ն. Մալաթյանի սույն զըր-
քույկով:

«ՍՈՑԳՅՈՒՂ»-Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԵՂԻՆԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ

Այս աշխատանքի գործնական մասը (կշտութիւնն ու չափումները) կատարված է 1932 թ. ամառն Ուղղւնլարի «Մայիսի 1-ի անվան» կոլտնտեսութեան նախըմ, «Սոց-Գյուղի» գիտահետազոտական բրիգադի կողմում աշխատելիս Չափութիւնների և կշտութիւնների ժամանակ ինձ ոժանդակել են բրիգադի անդամներ — Չոտանտնարութական Ինտրատուի վերջին կուրսի ուսանողներ (այժմ ավարտած) Ս. Յեղիազարյանը և Աշոտ Մեղքոնյանը, ինչպէս նաեւ կոլխոզնիկներ՝ Մեխակ Չոպանյանը, Լեոն Նալբանդյանը, Պատվական Աղվանյանը, Պատվական Պետրոսյանը, Աղաբեդ Մոսիսյանը և Մկրտիչ Կոստանյանը, վերջինս հայտնում էմ խորին շնորհակալութիւն:

Հատուկ շնորհակալութիւն էմ հայտնում «Սոց-Գյուղի» խմբագրութեանը և բրիգադի գեկավար պրոֆ. Խ. Ա. Յեղիցյանին, նրանց ընձևած նյութական հնարավորութիւնների և գործնական ցուցմունքների համար:

ՀԵՂԻՆԱԿ

ՏԱՎԱՐԻ ԿԵՆԴԱՆԻ ՔԱՇԸ ԶԱՓՈՒՄՆԵՐՈՎ ԳՏՆԵԼՈՒ ՅԵՂԱ-
ՆԱԿՆԵՐԻ ԶՇՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՍՏՈՒԳՈՒՄԸ
ՏԵՂԱԿԱՆ ՏԱՎԱՐԻ ՎՐԱ

Դյուզդատնտեսական կենդանիների, առանձնապես տավարի, կենդանի քաշը Հափուձներով դառնելն ունի խոշոր դործնական ու տնտեսական նշանակություն մեր սոցիալապահպանության համար Սակայն, ինչպես հայտնի չե, այդպիսի յեղանակները շատ կան և նրանց դործնական կիրառման մասանակ ստացվում են բազմազան արդյունքներ, նայած թե ինչ խոշորությամբ տավարի նկատմամբ են կիրառվում:

Պորհրդային դոտեսխնիկի խնդիրն է՝ դիտողությունների ու փորձերի միջոցով, գոյություն ունեցող յեղանակներից ընտրել այնպի տեղի ու ցնդի տավարի համար ամենահարմարը և առաջնորդել մեր կոյտնտեսություններին ու խորհտնտեսություններին:

Այս կամ այն յեղանակն ընտրելիս, պետք է յեղնել հետևյալ հիմնական դրույթներից. առաջինը՝ վոր այդ յեղանակի կիրառման դեպքում ստացված ցուցումներն ամենից մոտիկը լինեն կշեռքի ցուցումներին, յերկրորդ, վոր այդ յեղանակը մատչելի լինի լայն մասաներին:

Այդ դրույթներից յեղնելով, մենք նպատակադրեցինք ստուգել Հափուձներով տավարի կենդանի քաշը դառնելու ամենաառաջածված յեղանակներից յերեքը, այն է՝ Տրուխանովսկու, Կյուսմեր-Շտրաուսի և Ֆրովայնի յեղանակները:

Հափուձներով կենդանի քաշը վորոշելու յեղանակներ կան համարյա բոլոր տեսակի դյուզդատնտեսական կենդանիների համար: Դեռ ավելին, միևնույն տեսակի կենդանու (որինակ, տավարի) համար տարբեր գիտնականների կողմից մշակված են տարբեր յեղանակներ: Դրանք դուրս են բերված կոնկրետ այս կամ այն յերկրի և այս կամ այն ցնդի առատունների վրա կատարված փորձերի հիման վրա:

Ներկայումս այդ մեթոդները բավական շատ են. նրանցից մի քանիսը, մեծ մասամբ իրենց հեղտություն ու մատչելիություն

պատճառով, լայն չափով կիրառվում են անասնաբուժության դործնականում. իսկ մի քանիսն եւ՛ իրենց բարձրութեան և անդործնականութեան պատճառով, չեն տարածված և դործնականում չեն կիրառվում:

Կենդանի քաշը չափումների միջոցով գտնելու յեղանակներն ստուգվել են տարբեր յերկրների տարբեր ցեղի անասունների վրա և ստացվել են խայտարղիս արդյունքներ. Այդ և պատճառը, վոր գրականութեան մեջ կան բազմապան, հաճախ խրար հակառոյ կարծիքներ այդ յեղանակների ճշտութեան, ուրեմն և պիտանիութեան նկատմամբ:

Ստուգումների արդյունքների այդ տարբերութեանը բնական և հասկանալի չէ, զորովհետեւ, ինչպես հիշեցինք, այդ մեթոդներից ամեն մեկը մշակված և դուրս և բերված այս կամ այն տեղի ու ցեղի անասունների վրա կատարված փորձերի հիման վրա: Միանգամայն բնական ու սպասելի չէ, վոր տվյալ ցեղը, ունենալով տարբեր ծաղում և գտնվելով տարբեր ֆիննտիպիկ պայմաններում, իր մարմնի մեծութեամբ, մարմնամասերի չափերով և նրանց փոխհարաբերութեամբ, տարբերվի նույնիսկ վո՛շ շատ հեռու շրջանում ապրող նման տեսակի ուրիշ ցեղի անասուններից: Հետեապես այդ ցեղի վրա կատարված փորձերի միջոցով դուրս բերած մեթոդները մեխանիկորեն, առանց վորեւս ստուգման և համապատասխան աւղղում մտցնելու, կիրառել ուրիշ տեղի ու ցեղի անասունների նկատմամբ, բոլորովին ճիշտ չի լինի:

Գործնական կյանքում կիրառելու համար, յեղած մեթոդներից մեկն ու մեկն բնորոշիս, պետք է նախ և առաջ ուշադրութեան առնել հետեյալ հանգամանքները.

1. Գիտականորեն վարժան ճիշտ և տվյալ մեթոդի հիմքում դրած սկզբունքը.

2. Վորքան այն՝ կենդանիները, վորոնց վրա յն դուրս բերված տվյալ մեթոդը, իրենց մեծութեամբ, եկատեյերով և ֆիննտիպիկ պայմաններով նման են տվյալ յերկրի նույն տեսակի կենդանիներին.

3. Վորքան տվյալ մեթոդը մասշնիլի, հեշտ կիրառելի չէ լայն մասսաների համար:

Սակայն այս բոլոր հանգամանքները դեռեւս լիովին չեն աւանդվում տվյալ մեթոդի պիտանիութեանն ուրիշ պայմանների համար: Անհրաժեշտ է նրա կիրառման դուզընթաց դիտողութեանների ու փորձերի միջոցով ստուգել նրա ճշտութեանն ու պիտանիութեանը տվյալ տեղի ու ցեղի անասունների համար:

Թե մեզ մոտ և թե ուրիշ յերկրներում գործնականում մեծ չափով կիրառվում են տավարի, առանձնապես հովերի, կենդանի քաշը գտնելու յեղանակները Այդ յեղանակները շատ են։ Դրանցից լայն չափով կիրառվում են յերևոք՝ 1) Կլուվեր-Շարաուխի յեղանակը թե մեզ մոտ՝ Միուլթյան մեջ և թե արտասահմանում, 2) Ֆրոլայնի յեղանակը—մեծ մասամբ Յեվրոպայում, 3) Տրուխանովսկու մեթոդը՝ Միուլթյան սահմաններում։

Թեզ մոտ՝ Խ. Հայաստանում մեծ չափով տարածված և Տրուխանովսկու յեղանակը՝ իր մասշտիբյան և հեղափոխյան պատճառով։ Քիչ և տարածված Կլուվեր-Շարաուխի յեղանակը, իսկ Ֆրոլայնինը՝ բոլորովին չէ տարածված։

Թե՛ր անձնական գիտողություններից, այլև մեր գոտեխնիկների ու գյուղացիների ցուցմունքներից պարզվում և, վեր կենդանի քաշը գտնելու վերոհիշյալ յեղանակները մեր տեղական տավարի վրա կիրառելիս ստացվում են խոշոր տատանումներ թե կշեռքով գտնված քաշի համեմատությամբ և թե տարբեր մեթոդների ցուցումներն իրար հետ համեմատելիս։ Առանձնապես խոշոր տատանումներ են ստացվում Տրուխանովսկու մեթոդի կիրառման ժամանակ։

Տրուխանովսկու յեղանակի անճշտության, յերբեմն և հակասական արդյունքների մասին՝ շատ հիշատակություն կա ուսուկան անասնաբուժական դրականության մեջ։ Այդ յեղանակը տարբեր ցեղի տավարի վրա մասսայական ստուգման յենթարկելիս համարյա բոլոր գիտնական-գոտեխնիկները յեկել են բացասական յեղրակացության։ Առաջարկված են նույնիսկ ուղղումներ, «կոեֆիցիենտ»-ներ, այդ յեղանակը ճշտության մոտեցնելու նպատակով։

Տրուխանովսկու յեղանակի անճշտությունը բացատրվում և հետևյալ հանգամանքներով։

1. Ճիշտ չեն այդ յեղանակի հիմքում դրված սկզբունքը.

2. Վերոջ և կայուն չեն մարմնամասերի չափերի յեկակե-տեքը։

Ահա թե ի՞նչ և դրում Ա. Պ. Դմիտրոշենկոն այդ յեղանակի մասին։

«II տիպի յեղանակները, վերոնց շարքը պետք և դասել Տրուխանովսկու յեղանակը հասակ առած տավարի համար և Պրիդորոգե-նի յեղանակը՝ խոզնի համար, հիմնված են այն յենթադրության վրա, թե կենդանու մարմինը հանդիսանում և մի դատարկ գլան,

վորի պատերի հաստութիւնը միշտ կայուն և մնում։ Այդ յեղանակները կենդանի քաշը հաշվում են մարմնի մակերեսին հարաբերական—մի սխալ սկզբունք, վորը հայտնի չե բոլոր գոտեսկներին, վորոնք այդ մասին դիտեն կենսապահ կերի չափը վորոշելու ուսմունքից (Ռուբենի և Միտի ֆորմուլան)։

Այստեղ էլ, ինչպէս և Վ Թիլի յեղանակները դեպքում, յերբ մակերեսը մի վորեն միջին մեծութիւնից (վորի դեպքում կշեռքով ստացված կենդանի քաշը համապատասխանում և չափումներով ստացված կենդանի քաշին) սկսում և պակասել, չափումներով ստացված կենդանի քաշը զուր և դալիս կշեռքով ստացվածից բարձր և ընդհակառակը։ Известия Гос. Института Опытной Агрономии, том IV, № 1—2, 1926 г., А. П. Дмитроченко—«К вопросу об определении живого веса скота измерением».

Մեր տեղական տավարն իր եկտերյերով և մարմնի մեծությամբ բաշխանի տարրերով և սուսական տավարից։ Պարզ և, վոր Տրուխանովսկու յեղանակը մեր տավարի նկատմամբ կիրառելի, ավելի մեծ շեղումներ կարելի չե սպասել, քան ուսումնական ցեղերի դեպքում և։

Նպատակ ունենալով յեղած մեթոդներից ընտրել տեղական տավարի համար համեմատաբար ավելի ճիշտը, վորովհետև չափումները միջոցով ստացված կենդանի քաշը միշտ էլ—կամ—տարբերվում և կշեռքի ցուցումներից, մենք համեմատական ստուգման յենթարկեցինք վերահիշյալ 3 մեթոդները մեր տեղական տավարի վրա, վորի արդյունքները և ցանկանում ենք հայտնել այս աշխատանքով։

Ստուգումը կատարված և 1932 թ. ամառը, ոգոտոտ ամսին, Ուզունլարի «Մայիսի 1-ի տնվան» կոլտնտեսութեան տավարի վրա՝ սարարոտում։

Կոլտնտեսութեան նախըը կազմված եր մոտ 110 կովից, վորոնցից մոտ 20-ը 4—5 տարեկան հասակի էին, իսկ մնացածը՝ 5 տարեկան և ավելի բարձր հասակի։ Նախը մեջ մտնող կովերը մեծ մասամբ տեղական էին, մնացածը՝ տեղական լավացրած (հեւալոր մետիսներ)։

Ստուգման փամանակ բոլոր կովերը՝ (բացառութեամբ մեկ—յերկուսի) ունեին միջակ բաշխութեան կոնդիցիա։

ՍՏՈՒԳՄԱՆ ՏԵԽՆԻԿԱՆ

Կշռումները կատարվում էյին մեկ տոննանոց կշեռքի վրա. կշեռքի հրապարակը մեծացնելու համար, նրա վրա ամրացված էյին դուգահեռ տախտակներ Կշռումների ճշտությունը հասնում էր մինչև 200 գրամի: Կշեռքի կողքին պատրաստված էր հարթ հրապարակ (հոգից) չափումների համար:

Կովերը բերվում էյին կշեռքի մոտ խուժը-խուժը, վորոնցից մեկ-մեկ կշռվում էյին և անմիջապես չափվում: Աշխատանքը կատարում էյին 4 մարդ, մեկը կշռում էր և միաժամանակ գրում էր թե կշեռքի և թե չափումների ցուցումները: Մնացած 3 հոգին կատարում էյին չափումները, ընդ վորում չափում էր միշտ միևնույն անձնադորուձյունը, մեկն սղնոււմ էր չափողին՝ ժապովինի ծայրը: չափակետին պահելով, մյուսը՝ կովի՝ դուռին էր պահում, վոր շարժվի Կշռումներն ու չափումները կատարվում էյին առաջոտյան կիթից հետո:

Կշռված ու չափված են ընդամենը 100 կով, վորոնցից մի ժանիսը 5 տարեկանից փոքր էյին (4 տարեկան), իսկ մեծողույն մասը՝ 5—12 տարեկան էյին: Կովերի անունները, տարիքը և կշռումներն ու չափումների ցուցումները կարելի չէ տեսնել № 1 տախտակում:

Չափաքված մատերիայը ժշակման էյին թարկված Յերեվանում:

Մշակման ժամանակ աշխատել ենք նախ պարզել յուրաքանչյուր յեղանակի ցուցումների մոտիկությունը կշեռքի ցուցումներին, ապա կատարել տարբեր յեղանակների համեմատությունն այդ տեսակետից:

Տախանկ № 1

Պ. Պ. Շում Կարգի թիվ	Կովի անունը Кличка коровы	Տարիք Возраст	Կենդանի ծանր- կշիռը կգ. ըստ պահանջի	Մարմնի չափը Կարգի թիվը Длина			Կրծքի փաթիլ Обхват груды	
				Ըստ Տրուխ. по Трех.	Ըստ Կյու- Եր. по Кю-Ер.	Ըստ Կա-Սիլ- по Кю-Сил.	Ըստ Կյու- Եր. по Кю-Ер.	Ըստ Փրո- զ. по Фроз.
1	Առլուս (ՍԷ.)	10	209	90	125	142	144	
2	Խանուս (ՍԲ)	6	214	87	120	144	145	
3	Մադիկ (ՄԲ)	6	216	86	129	141	142	
4	Բանուս (Բս)	7	222	87	130	146	148	
5	Նադիկ (Մ)	8	232	91	140	140	142	
6	Խնն	4	236	88	132	144	146	
7	Առլուս	8	238	95	135	143	147	
8	Խաթուս	6	240	88	138	146	148	
9	Խնն	5	241	92	138	143	144	
10	Մադ	8	242	90	132	142	144	
11	Մադիկ	5	144	95	140	149	150	
12	Տախու	4	246	91	136	147	148	
13	Ճադիկ	5	247	90	131	146	148	
14	Նադիկ (Աս)	9	249	97	135	148	149	
15	Սոնիկ	5	250	88	132	148	150	
16	Նախիկ	4	251	94	136	149	151	
17	Ջախիկ	4	251	94	134	148	149	
18	Դադիկ	4	151	88	135	147	147	
19	Դադիկ	4	252	91	134	150	152	
20	Լախիկ	4	252	92	136	144	146	
21	Նադիկ (Ն)	8	252	91	140	142	143	
22	Դադիկ (Ս)	9	252	94	142	146	147	
23	Խանուս (Մ)	10	254	92	135	145	148	
24	Նախիկ (Դադ)	4	254	94	134	150	152	
25	Բախիկ	10	256	99	140	146	147	
26	Բանուս (ՄԲ)	10	257	90	138	148	150	

Ա Ռ Ը Մ Կարգի թիվ	Կ ռ զ ի շ ն ու ն ը Кличка коровы	Տարեք Возраст	Կենդանի քաշը Կենդանի Ջ. Կ. по взвеш.	Մարմնի չափերը Длина			Կրծքի փաթը Обхват грудн.	
				Ըստ Տրուխ. По Трех.	Ըստ ԿՄ Смф. по К.А.Штр.	Ըստ ԿՄ Смф. по К.А.Штр.	Ըստ Փրոս. по Фроз.	Ըստ Փրոս. по Фроз.
53	Նորիկ	6	285	98	143	154	156	
54	Բաբրու	4	286	95	135	152	154	
55	Դոզլաթ (Մն.)	10	286	93	141	156	157	
56	Հարլ (Ավ.)	12	288	96	141	154	155	
57	Չալա	5	291	95	139	158	159	
58	Դուդիկ	8	292	102	143	157	159	
59	Ջեյրան	13	292	99	141	153	155	
60	Չաթու	11	292	96	141	153	155	
61	Կամուգ	7	293	96	142	153	154	
62	Դոզլաթ (Բ.)	8	295	100	144	152	154	
63	Չալա (Ս.)	5	296	97	144	155	157	
64	Դոզլաթ (Գ.)	7	296	103	145	155	157	
65	Հաճաղ	13	297	99	144	156	159	
66	Ալիսու	9	297	98	145	156	157	
67	Խանդյուլ	9	298	93	140	154	156	
68	Չալա	5	299	99	142	156	158	
69	Սաթն (Ավ.)	9	301	96	145	154	155	
70	Նազիկ (Ա.)	9	301	98	140	160	161	
71	Մալաթ	12	303	100	142	152	154	
72	Բրիլանդ	10	309	109	147	158	160	
73	Ալիսու	4	310	99	145	156	157	
74	Շամամ	5	311	99	150	157	160	
75	Նազիկ (Բն.)	9	311	96	144	156	158	
76	Սրբուհ (Արշ.)	10	311	98	149	158	159	
77	Բանեու	13	314	103	144	158	160	
78	Շաքար (ՄԲ.)	4	316	102	146	156	159	

1. ՏՐՈՒԻԱՆՈՎՍԿՈՒ ՅԵՂԱՆԱԿԸ

Խնչդես հայտնի չէ, ըստ Տրուխանովսկու տաղարի կենդանի քաշը դառնում են այսպես. վերջոկներով չափում են տնասունի ուղիղ յերկարությունը՝ Թողովից մինչև սոչի արմատը, ապա կրծքի փաթը՝ թիակների հետևից. ստացված թվերը բազմապատկում են իրար հետ և ստանում են կենդանի քաշն արտահայտված ֆունտներով։ Միության մեջ մեարիքական սխառմի կիրառումը մացնելու կապակցությամբ անհրաժեշտություն ծագեց փոխել հին ձևը—չափումները կատարել սանիթմարներով և քաշն արտահայտել կիլոգրամներով։ Պրոֆ. Վ. Ի. Լեմուսը վերջ հաշվարկումների հիման վրա առաջարկել և իր ֆորմուլան, այն և՛

$$\frac{\text{Ուղիղ յերկարություն} \times \text{կրծքի փաթ} \times 2}{100} = \text{կենդանի քաշ}$$

Ընդ վերում չափումները կատարվում են սանիթմարներով, իսկ կենդանի քաշն ստացվում և կիլոգրամներով։ Ներկայումս վերջին ձևն և կիրառվում։ Մենք ևս ղեկավարվել ենք այս ֆորմուլայով։ Սակայն պետք և նկատենք, վեր ուղիղ յերկարության չափումի յերկատների վերաբերմամբ հեղինակներին կողմից տարբեր ցուցմունքներ կան։ Այդ վերաբերում և հատկապես մոդավի վրա վերցնելիք կետին։ Վոմանք առաջարկում են յերկատ վերցնել մոդավի սկիզբը (առաջին կրծքային վոզնոսկրի յելուստի դադաթը), իսկ վոմանք ել՝ մոդավի մեջտեղից։ Մենք հետևել ենք վերջինին։

Տրուխանովսկու ձևափոխված (ըստ պրոֆ. Լեմուսի) յեղանակով ստացված կենդանի քաշերի և կշեռքի ցուցումների համեմատությունը արված և № 2 աղյուսակում։

Տախտակից յերևում և հետևյալը՝

1. Տրուխանովսկու յեղանակի ցուցումները կշեռքի ցուցումներից տարբերվում են—30 կգ-ից մինչև +45 կգ-ի սահմաններում (−3,49% մինչև +21,5% մինչև տարբերությունը 10 կգ- (3,4%))։

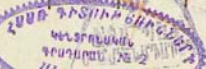
ԿՇԵՈՒՄԻ ՅԵՎ ՏՐՈՒԽԱՆՈՎՍԿՈՒ ՅԵՂԱՆԱԿԻ ՑՈՒՑՈՒՄՆԵՐԻ
ՀԱՍԵՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Сравнение показаний весов и способа Трухановского

Տարխանի № 2

ԱՄ քառ կարգի ԱՄ 10 որպախ	Կոմիտեի անունը Кличка коровы	Կենդանի քառ- շառ-ի. քառ		Տարբերությունը եր-ը քառ-ը	
		Ըստ կշիռների նո նշանի.	Ըստ Տրուխան- ի.	Կգ. կգ.	% %
1	Առաջին (Ա.)	209	254	+45	21,5
2	Երկրորդ (Ա.)	214	250	+36	16,8
3	Մարդիկ (Ա.)	216	242	+26	11,8
4	Բանակ (Ա.)	222	256	+34	15,3
5	Նախին (Ա.)	232	255	+23	9,9
6	Երկր	236	253	+17	7,2
7	Առաջին	238	272	+34	14,3
8	Երկր	240	257	+17	7,08
9	Երկր	241	263	+22	9,1
10	Մարդ	242	256	+14	5,78
11	Մարդ	244	283	+39	15,93
12	Տոբու	246	269	+23	9,3
13	Տոբու	247	263	+16	6,47
14	Նախին (Ա.)	249	267	+18	7,26
15	Սոնկա	250	260	+10	4,0
16	Նախին	251	260	+9	3,58
17	Ջառնիկ	251	278	+27	10,75
18	Դոնիկ	251	253	+2	0,78
19	Դոնիկ	242	273	+31	12,8
20	Լուսին	252	265	+13	5,15
21	Նախին (Ա.)	252	258	+6	2,38

Տարբեր քառը դրանցում մեծ.—

Համարը կաթի մեջ Համարը կաթի մեջ	Համարը կաթի մեջ Համարը կաթի մեջ	Համարը կաթի մեջ Համարը կաթի մեջ		Համարը կաթի մեջ Համարը կաթի մեջ	
		Համարը կաթի մեջ Համարը կաթի մեջ	Համարը կաթի մեջ Համարը կաթի մեջ	Համարը կաթի մեջ Համարը կաթի մեջ	Համարը կաթի մեջ Համարը կաթի մեջ
22	Գործարար (Ս.)	252	274	+22	8,7
23	Մանկավարժ (Մ.)	254	267	+13	5,1
24	Նախագահ (Գործարար.)	254	282	+28	11,1
25	Բոլորի	256	289	+33	12,89
26	Բանասեր (Մի.)	257	266	+ 9	3,5
27	Հեղինակ	261	280	+19	7,27
28	Ջեմա (Մի.)	262	286	+24	9,16
29	Ղարաբ	263	294	+31	11,78
30	Ղարա (Ս.)	263	279	+16	6,08
31	Սարգս (Մի.)	264	278	+14	5,3
32	Գործարար (Ս.)	265	300	+35	13,2
33	Ազատական (Գ.)	266	281	+15	5,6
34	Ջանգալ (Ս.)	267	293	+26	9,7
35	Սարգս	269	287	+18	6,69
36	Պարս (Ս.)	270	289	+19	7,0
37	Ֆուր	272	300	+28	10,29
38	Գործարար	272	303	+31	11,39
39	Մանկավարժ	273	289	+16	5,86
40	Սահման	274	289	+15	5,47
41	Սարգս	275	286	+11	4,0
42	Ղարա (Ս.)	276	303	+27	9,78
43	Ճիշտ (Մի.)	277	283	+ 6	2,16
44	Գործարար (Ս.)	279	296	+17	6,09
45	Ղարա (Ս.)	279	302	+23	8,2
46	Գործարար (Ս.)	279	272	- 7	2,5
47	Ղարա	280	298	+18	6,4
48	Ծաղիկ (Ս.)	281	299	+18	6,4

ՀԱՅ ԸՆԹ ԿԱՐԳԻ ՄԱՍ ըստ ընթացի	Կովի անունը Кличка коровы	Կենդանի ըս- շի—ж. вес		Տարբերություն- ը—разница	
		Ըստ կշիռի по взвеш.	Ըստ Տրուստ. по Тру- хан.	կգ. кг.	‰ ‰
49	Նազիշ (Բ.)	281	297	+16	5,69
50	Ղա.մաշ (Բր.)	282	295	+13	4,6
51	Շեկո (Սա.)	282	293	+11	3,9
52	Մանյակ	284	313	+29	10,2
53	Նարիկ	285	302	+17	5,0
54	Թոմբուլ	286	289	+ 3	1,
55	Դոգլաթ (Մն.)	286	290	+ 4	1,39
56	Ղզլ (Ա.)	288	296	+ 8	2,77
57	Չալո (Ս)	291	300	+ 9	3,09
58	Դուդիշ	292	320	+28	9,58
59	Ջեյրան	292	303	+11	3,76
60	Ջոթուլ	292	294	+ 2	0,68
61	Կամոշ	293	294	+ 1	0,3
62	Դոգլաթ (Բ.)	295	304	+ 9	3,05
63	Չալո (Ս)	296	301	+ 5	1,68
64	Դոգլաթ (Գ.)	296	319	+23	7,77
65	Ղաթլի	297	309	+12	4,04
66	Ալդուշ	297	305	+ 8	2,69
67	Մանգյուլ	298	286	-12	4,02
68	Չալո	299	309	+10	3,3
69	Սաթո (Ազ.)	301	296	- 5	1,66
70	Նախիշ (Ա.)	301	313	+12	3,98
71	Մալաթ	303	304	+ 1	0,3
72	Բերշակ	309	332	+23	7,4
73	Ալդուշ	310	309	- 1	0,3
74	Շամոս	311	311	0	—
75	Նազիշ (Բա.)	311	299	-12	3,85

Ամ. Ըստ հարկի №-ն по порядку	Կովի անունը Кличка коровы	Կենդանի ճաշ- չը-շ. вес		Տարբերությունը—разница	
		Ըստ հետքի по явст.	Ըստ Տրուխան. по Трухан.	կգ. кг.	0/0
76	Միրուն (Ար.)	311	310	— 1	0.3
77	Բանեու 2	314	330	+16	5.09
78	Շարար (ՄԲ.)	316	318	+ 2	0.6
79	Բանեու	316	297	—19	6.01
80	Զախու	319	323	+ 4	1.25
81	Բանեու 2 (Ն.)	320	333	+13	4.06
82	Սաթիկ (Վ.)	320	320	—	—
83	Սեդիկ	320	326	+ 6	1.87
84	Ղարազյուզ (ՄԲ.)	322	326	+ 4	1.24
85	Զիլան (ՄԲ.)	324	295	—20	6.35
86	Լարիկ	325	320	— 5	1.5
87	Սուբան	326	330	+ 4	1.2
88	Սուբան (Ն.)	326	333	+ 7	2.1
89	Ղարազյ	327	328	— 9	2.87
90	Զախ (Մ.)	341	316	—25	7.37
91	Աղունիկ (Ն.)	344	320	—24	6.7
92	Նախիբ (Բ.)	348	325	—23	6.6
93	Սուբան	353	328	—25	7.08
94	Մադիկ (Ն.)	353	323	—30	8.49
95	Աղունիկ (Մ.)	357	331	—27	7.56
96	Մարու	364	346	—18	4.9
97	Գոզլաթ (Գն.)	365	337	—28	7.87
98	Գոզալ	368	351	—17	4.6
99	Ֆակտոր	370	349	—21	5.67
100	Նանադիզ	368	370	—18	7.6

2. Չափումներ 20⁰/0-ը տալիս է — (սինու) տարբերու-
թյուն, 2⁰/0-ը՝ դուգադիպում, իսկ 78⁰/0-ը՝ + (սլլու) տարբե-
րություն:

3. Պյուս տարրերությունները խոշոր են մեծ ժառանգ ավելի քանքը կենդանի քաշ ունեցողների մաս:

4. Չափումներին 2 ժ/օ-ը տալիս և 0 տարրերություն, 14⁰/օ-ը՝ +1—5 կգ., 14⁰/օ-ը՝ +6—10 կգ., 15⁰/օ-ը՝ +11—15 կգ., 15⁰/օ-ը՝ +16—20 կգ., 27⁰/օ-ը՝ +21—30 կգ., 10⁰/օ-ը՝ +31—45 կգ. տարրերություն:

կենդանի քաշերի վորոշ ինտերվալում (286—337) (յեթե հաշվի չառնենք մի քանի շեղումները) տարրերություններն աստիճանաբար նվազում են, յերբևմե հասնելով դերոյի:

5. Սկսած 337 կգ. կենդանի քաշից մինչև վերջը տարրերությունները միշտ միանում են:

Այս ավյալներից կարելի չի յեղրակացնել, վոր կենդանի քաշերի տարրերությունների մեծությունը կշեղի և ճրուխտնողակուցուցումների միջև, կախված և կենդանիների մեծությունից: Այդ պարզ յերևում և այն ժամանակ, յերբ կովերը բաժանում ենք դասերի բոտ կենդանի քաշերի մեծանալուն (տախտակ № 3):

Տախտակից յերևում և, վոր սկսած 209 կգ. կենդանի քաշից մինչև 310-ը ներառյալ, միջին տարրերությունը միշտ + և, և աստիճանաբար՝ քաշերի մեծանալուն զուգընթաց, պակասում և (+32-ից հասնում և +8-ի). 311 կգ. կենդանի քաշից սկսած մինչև 390 կգ.-ը միջին տարրերությունը միշտ — և, ընդ վորում այդ տարրերությունն աստիճանաբար՝ քաշի մեծանալուն զուգընթաց, մեծանում և (—1-ից դառնում և—24): Վերջին տարրերությունը՝ —18-ը վերաբերում և 1 կովի, այդ պատճառով և բնորոշ չի:

Կովերի բաժանմանը դասի-ի բաժ կենդանի քաշերի մեծանալուն

Разбивка коров на классы по живому весу

Տախտակ № 3

Կենդանի քաշերի դասերը Классы живых весов	Կովերի թիվը Число голов	Միջին կենդանի քաշը կգ. Средний жив. вес		Միջին տարրերութ. Средняя разница		Ամենամեծ շեղումը կշեղի քաշից Наибольшее отклонение	
		Ըստ կշեղի По разн.	Ըստ ճրուխ. По Трж.	Կիլոգրամ Килограм	Պրո միլ Про м/о	Պյուս (+)	Մինուս (—)
						Плюс	Минус
209—230	4	318	250	+32	14.87	+45	—
231—250	11	242	265	+23	9.50	+39	—
251—270	21	259	279	+20	7.72	+35	—
271—290	20	230	293	+15	5.35	+31	—7
291—310	17	293	306	+8	2.63	+28	—12
311—330	15	319	318	—1	0.31	+16	—29
331—350	4	343	322	—21	6.12	—	—25
351—370	7	331	337	—24	6.64	—	—30
371—390	1	383	370	—18	4.64	—	—18

Ամենամեծ շեղման տեսակետից մասնաշաղկիս նկատում ենք համարյա նույն յերևույթը. 209 կգ.-ից մինչև 270-ը ներառյալ տարբերությունը միշտ $\pm$ է. 271 կգ.-ից մինչև 330 կգ.-ը ներառյալ կա $\pm$ և' — տարբերություն, ընդ միում $\pm$ տարբերությունն աստիճանաբար պակասում է, թեկ — տարբերությունը ընդհանառակը մեծանում: 331 կգ.-ից մինչև 390 կգ.-ը տարբերությունը միշտ մինուս է և հետզհետե մեծանում է:

Ինչպես տեսնում ենք, այս սովորներն ապացուցում են Ա. Պ. Դմիտրոշենկոյի վերևում մեջ բերված ձևակերպման ճշտությունը: Տրուխանովսկու յեղանակի նկատմամբ:

ԿԼՅՈՒՎԵՐ-ՇՏՐԱՈՒԽԻ ՑԵՂԱՆԱԿԸ

Այս յեղանակով կենդանի քաշը գտնելու համար, ինչպես ընդունված է, վերցրել ենք կրծքի փաթը թիակների հետևից, այնպես մեր ժառաղենը շոշափի թիակի անկյունը, և իրանի թեք յերկարությունը՝ ուս-թիակային հոդից մինչև նստակի թուփը, ըստ միում յերկարությունը չափվում եր թե աջ և թե ձախ կողմից միաժամանակ և վերցվում եր միջին յերկարությունը:

Ք 4 տախտակում արված են կշեռքի և կյուվեր-Շտրաուխի յեղանակի ցուցումների համեմատությունը:

Տախտակից յերկում և հետևյալը.—

1. Կյուվեր-Շտրաուխի յեղանակի ցուցումները կշեռքի ցուցումներից տարբերվում են—19 կգ.-ից մինչև $\pm$ 29-ի սահմաններում ($-6,8^0/0$ -ից մինչև $\pm 11,9^0/0$): Միջին տարբերությունը՝ 4 կգ. ($1,4^0/0$):

2. Չափումների $24^0/0$ -ը տալիս է մինուս ($-$), $4^0/0$ -ը՝ դուրսդիպում, $72^0/0$ -ը՝ պլյուս ($+$) տարբերություն:

3. Չափումների $4^0/0$ -ը տալիս է 0 տարբերություն, $29^0/0$ -ը՝ $\pm 1-5$ կգ., $30^0/0$ -ը՝ $\pm 6-10$ կգ., $20^0/0$ -ը՝ $\pm 11-15$ կգ., $11^0/0$ -ը՝ $\pm 16-20$ կգ., $6^0/0$ -ը՝ $\pm 21-29$ կգ. տարբերություն:

Պլյուս և մինուս տարբերությունների ու կենդանի քաշերի միջև յեղած կապը պարզելու համար, կենդանի քաշերը բաշխված են ըստ դասերի (տես տախտակ Ք 5, էջ 27):

ԿՇԵՌՔԻ ՅԵՎ ԿԼՅՈՒՎԵՐ-ՇՏՐԱՍԻՒՄԻ ՅԵՂԱՆԱԿԻ
ՑՈՒՑՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Сравнение показаний весов и способа Клювер-Штрауха

Յախառն № 2

Ա Մ ըստ կարգի № № по порядку	Կլավի տնային Кличка коровы	Կենդանի ծանր Живой вес		Տարբերություն Разница	
		Ըստ կշիռի По взвеш.	Ըստ կլյու- вер-Штрау- ха	Կլյուвер Клювер	Օ/0
1	Ասլան (Ս)	209	222	+13	6,2
2	Խաչուհ (Խ)	214	236	+21	9,8
3	Ծաղիկ (Ժ)	216	225	+9	4,16
4	Բանեռ (Կ)	222	244	+22	9,9
5	Նաղիկ (Ս)	232	241	+9	5,87
6	Խոն	236	239	+3	1,26
7	Ասլան	238	242	+4	2,68
8	Խաթուն	240	259	+19	7,9
9	Խինա	241	244	+3	1,2
10	Մաշո	242	234	-8	3,3
11	Մայկո	244	273	+29	11,88
12	Տոխ	246	259	+13	5,28
13	Ճաղիկ	247	247	0	—
14	Նաղիկ (Ա)	249	260	+11	4,4
15	Սահա	250	255	+5	2,0
16	Նաթիր	251	265	+14	5,57
17	Զաթի	251	259	+8	3,18
18	Դուդի	251	259	+8	3,18
19	Դեհա	252	263	+11	4,36
20	Լուսիկ	252	247	-5	1,98
21	Նաղիկ (Ն)	252	247	-5	1,98
22	Դոմար (Ս)	252	268	+16	6,3

№ № по порядку	Կոմիտեի անունը Кличка коровы	Կենդանի թւը Живой вес		Տարբերութիւնը Разница	
		Համեմատելի По взвеш.	Համեմատելի По Каловер-Штрафу	Կիլոգրամ Килограмм	Պրոցենտ 0 0 0
23	Մանգյալ (Մ)	254	250	-4	1,57
24	Նուսնիկ (Գալ)	254	265	+11	4,3
25	Բաթա	256	264	+8	3,1
26	Բանեալ (ՄԲ)	257	265	+8	3,1
27	Հեթալ	261	266	+5	1,9
28	Ջուր (Մ)	262	272	+10	3,8
29	Ղարբը	263	267	+4	0,1
30	Ղալ (Ա)	263	276	+13	4,9
31	Սալբի (ՎԷ)	264	267	+3	1,1
32	Գուլգյալ (Ա)	265	284	+19	7,16
33	Աղուսիկ (Պ)	266	272	+6	2,25
34	Ջանգալ (Մ)	267	264	-3	1,1
35	Սալբի	269	280	+11	4,08
36	Պալիկ (Ա)	270	287	+17	6,20
37	Շալբ	272	280	+8	2,9
38	Գոգի	272	297	+25	9,19
39	Մանգալ	273	294	+21	7,69
40	Սեթգյալ	274	280	+6	2,18
41	Սաթգալ	275	268	-7	2,5
42	Ղուսալ (Մ)	276	285	+9	3,26
43	Քիլա (ՄԲ)	277	284	+7	2,5
44	Գալգալ (Ա)	279	200	-10	3,58
45	Ղալ (ԲԵ)	279	287	+8	2,86
46	Գալգալ (Բ)	279	260	-19	6,8
47	Ղուսալ	280	285	+5	1,76
48	Սաթգալ (Տ)	281	282	+1	0,3
49	Նաթիկ (Բ)	281	291	+10	3,5

ԱՄ ըստ կարգի № № по порядку	Կովի տնտեսը Кличка коровы	Կենդանի ըստը Живой вес		Տարբերությունը Разница	
		Ըստ կշիռի По вешн.	Ըստ կյան- վոր-Շուր. По Календер- Штрафу	Կյանքի Килограмм	Պ/ո %
50	Ղամաշ (Հ)	282	287	+5	1,77
51	Շեկա (Սա)	282	287	+5	1,77
52	Մանյակ	284	293	+9	3,16
53	Նարիկ	285	298	+13	4,56
54	Բոմբուլ	286	272	-14	4,89
55	Դովաթ (Մհ)	286	302	+16	5,59
56	Ղզըլ (Ազ)	288	294	+6	2,08
57	Զալա	291	307	+16	5,49
58	Դուդիշ	292	309	+17	5,5
59	Ջեյրան	292	292	0	—
60	Զոթուլ	292	290	-2	0,68
61	Կամոզ	293	292	-1	0,3
62	Դովաթ (Բ)	295	293	-2	0,67
63	Զալա (Ս)	296	303	+7	2,36
64	Դովաթ (Գ)	296	306	+10	3,37
65	Ղբմբ	297	305	+8	2,69
66	Ալգուշ	297	307	+10	3,36
67	Խանդանուլ	298	291	-7	2,3
68	Զալա	299	304	+5	1,67
69	Սաթա (Ազ)	301	303	+2	0,66
70	Նախիբ (Ա)	301	313	+12	3,98
71	Մալաթ	303	287	-16	5,28
72	Բեբեկ	309	322	+13	4,2
73	Ալգուշ	310	303	-7	2,25
74	Շամաժ	311	324	+13	4,18
75	Նադիշ (Բա)	311	307	-4	1,28
76	Սիբուան (Ար)	311	326	+15	4,8

№ և ըստ կարգի № по порядку	Կովի անունը Кличка коровы	Ֆենդանի ըստը Живой вес		Տարբերությունը Разница	
		Ըստ կշիռի По взвеш.	Ըստ կշիռի Փր-Շար. По Кювер- Штрауху	Կիլոգրամ Килограмм	Վ. Ժ. в. 0.
77	Բանկուշ	314	314	0	—
78	Շարար (ՄԲ)	316	314	—2	0,63
79	Քոնձառա	316	320	+4	1,26
80	Զախալ	319	334	+15	4,7
81	Բանկուշ (Խ)	320	324	+4	1,25
82	Սաթիկ (Վ)	320	320	0	—
83	Սեդիկ	320	327	+7	2,18
84	Ղարադյուլ (ՄԲ)	322	341	+19	5,9
85	Զիչակ (ՄԲ)	324	310	—14	4,3
86	Լարիկ	325	331	+6	1,8
87	Սուրմա	326	341	+15	4,6
88	Սուրմա (Հ)	326	331	+5	1,5
89	Ղարադյ	337	345	+8	2,37
90	Զալո (Մ)	341	334	—7	2,05
91	Աղունիկ (Հ)	344	347	+3	0,87
92	Նախիբ (Բ)	348	343	—5	1,43
93	Սուրմա	353	358	+5	1,41
94	Ծաղիկ (Խ)	353	358	+5	1,42
95	Աղունիկ (Մ)	357	350	—7	1,96
96	Դարուս	364	372	+8	2,19
97	Դոդլաթ (Գ)	365	359	—6	1,6
98	Դադալ	368	382	+14	3,8
99	Ֆակառ	370	368	—2	0,5
100	Նանադյ	388	370	—18	4,6

Կենդանի բաժանումը դասերի ըստ կենդանի քաշերի մեծության
Разбивка коров на классы по живому весу

Տախտակ № 5

Կենդանի քաշերի դասերը Классы живых весов	Կովերի թիվը Число голов	Միջին կենդանի քաշը Средний жив. вес		Միջին տարբերություն Средняя разница		Ամենամեծ շեղումը կենտրի քաշից Наибольшее от- клонение	
		Ըստ կենտրի По взвеш.	Ըստ կր.-ծա- По К.А.-Шт.	Կենտրոն Килограмм	Պ.Պ.Պ.	Գլխու (+) Плюс	Մինուս (-) Минус
200—230	4	218	232	+14		+22	—
231—250	11	242	250	+8		+29	—8
251—270	21	259	267	+8		+24	—5
271—290	20	280	285	+5		+25	—19
291—310	17	298	302	+4		+16	—16
311—330	15	319	324	+5		+19	—4
331—350	4	343	342	—1		+8	—7
351—370	7	361	355	—6		+14	—7
371—390	1	388	370	—18		—	—18

№ 5 տախտակից յերևում է, Վոր սկսած 209 կգ.-ից մինչև 330 կգ. ներառյալ միջին տարբերությունը միշտ + է և և աստիճանաբար փոքրանում է (+14-ից դառնում է +5), իսկ 331 կգ.-ից մինչև 390 կգ.-ը միջին տարբերությունը միշտ մինուս է և աստիճանաբար մեծանում է (—1-ից դառնում է —18 կգ.):

Ամենամեծ $\pm$ շեղման տեսակետից մոտենալիս տեսնում ենք, Վոր ընդհանուր առմամբ + շեղումները քաշերի մեծանալուն զուգընթաց փոքրանում են. մինուս շեղումներն սկզբում մեծանում են, ապա սկսում են փոքրանալ, յեթև հաշվի չառնենք վերջին թիվը (—18-ը), Վորը 1 կովի վերաբերվելով՝ բնորոշ չէ: Բացի առաջին և վերջին դասերից, մյուս դասերի մեջ թե + է թե — շեղումներ միաժամանակ պատահում են:

ՖՐՈՎԱՅՆԻ ՅԵՂԱՆԱԿԸ

Այս յեղանակը շատ մոտիկ է Կյուվիեր-Շարաուխի յեղանակին: Վերցրել ենք նույն չափումները—իրանի թիք յերկարու-

թյունը և կրծքի փաթը Միսյն կրծքի փաթը վերցնելիս ժաղա-
վենը 2 ժառի չափ դեպի գլխի կողմն կյինք թեքում և տանում
թիակի հետին անկյան վրայով:

Այս ձևով ստացված փաթը միշտ ել կլուսվեր-Շտրաուսի
ձևով ստացածից 1—2 սմ. ավելի լեր գուրս դալիս: Ստացված
չափումների հիման վրա կենդանի քաշը գտնելու համար ոգտա-
դործել ենք Ֆրոդայնի կողմած տախտակը ցածրագլի ցնդի տա-
վարի համար:

Ձ 6 տախտակում արված են կշեռքի և Ֆրոդայնի յեղանա-
կի ցուցումների համեմատությունը:

Տախտակից յերևում և հետևյալը.

1. Ֆրոդայնի յեղանակի ցուցումները կշեռքի ցուցումներից
տարբերվում են—22 կիլոգրամից մինչև +29 կգ.-ի բահմաններում
(—6,3 տոկոսից մինչև +13,06 տոկոս): Միջին տարբերությունը՝
1 կգ. (0,35 տոկոս):

2. Չափումների 40 տոկոսը առկա և (—) տարբերություն,
7 տոկոսը գուրագիպում, իսկ 53 տոկոսը (+) տարբերություն:

3. Չափումների 7 տոկոսը առկա և 0 տարբերություն, 33
տոկոսը՝ +1—5 կգ. տարբերություն, 30 տոկոսը՝ +6—10 կգ., 17
տոկոսը՝ +11—15 կգ., 9 տոկոսը՝ +16—20 կգ., 4 տոկոսը՝
21—29 կգ.:

4. Ոոչոր տարբերություններն առավելապես + են և պա-
տահում են մեծ մասամբ ցածր կենդանի քաշերի մոտ: Այդ ավելի
լավ և նկատվում, յերբ կենդանի քաշերը բաշխում ենք դասերի
(տես տախտակ Ձ 7, եջ 33):

Տախտակից յերևում և, վոր սկսած 209 կգ.-ից մինչև 290
կգ.-ը ներառյալ միջին տարբերությունը միշտ + և, ըստ վորում
սատիճանաբար պակասում և և հասնում 0-իս իսկ 291 կգ.-ից
մինչև 390 կգ.-ը միշտ մինուս և, սակայն աստիճանաբար չի մե-
ծանում:

Ամենամեծ + շեղման տեսակետից մոտենալիս, տեսնում ենք,
վոր ընդհանուր առմամբ + շեղումներն աստիճանաբար՝ քաշերի
մեծանալուն զուգընթաց, փոքրանում են, թեև վոր լրիվ համա-
չափությունը, (—) շեղումների մեջ այդ յերևույթը չի նկատվում:

ԿՇԵՌԻՔԻ ՅԵՎ ՖՐՈՎԱՅՆԻ ՅԵՂԱՆԱԿԻ ՑՈՒՑՈՒՄՆԵՐԻ
ՀԱՍԵՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Сравнение показаний весов и способа Фрозеина

Տախտակ № 6

Կշիկի քանակը	Կովի անունը Кличка коровы	Կենդանի քաշը Живой вес		Տարբերությունը Разница	
		Ըստ կշիկի	Ըստ Ֆրոզայ.	Կգ.	0/0
		по взвеш.	по Фроз.	кг.	0/0
1	Ասլուս (ՄՏ.)	209	236	+27	12.9
2	Խաչուհ (ՄԲ.)	214	243	+29	13.55
3	Ծաղիկ (ՄԲ.)	216	235	+19	8.79
4	Բանեուշ (Բու.)	222	251	+29	13.06
5	Նաղիշ (Ս.)	232	245	+13	5.6
6	Խչոն	236	247	+11	4.66
7	Ասլուս	238	254	+16	6.7
8	Խաթուն	240	259	+19	7.9
9	Խիշու	541	247	+ 6	2.48
10	Մաշու	242	243	+ 1	0.4
11	Մաշկու	244	255	+11	4.5
12	Տոխու	246	257	+11	4.47
13	Շառլիկ	247	251	+ 4	1.6
14	Նաղիշ (Աս.)	249	258	+ 9	3.6
15	Սոնկու	250	257	+ 7	2.8
16	Նախիբ	251	259	+ 8	3.18
17	Զատիկ	251	255	+ 4	1.59
18	Դուղիշ	251	255	+ 4	1.59
19	Դիսկու	252	265	+13	5.15
20	Նուսիկ	252	252	+ 0	—
21	Նաղիշ (Ն.)	252	249	— 3	1.19
22	Դուղիշ (Ս)	252	261	+ 9	3.57

Համարներ №№	Կողմ անունը Кличка хорovy	Կենդանի բաշք Живой вес		Տարբերությունը Разница	
		Համ կշեռքի	Համ ձեռքայ.	կգ.	0/0
		по извест.	по Фрон.	кг.	0/0
23	Խանդավ (Մ)	254	251	— 3	1,18
24	Նուսնիկ (Դավ)	254	296	+12	4,72
25	Բոխա	256	259	+ 3	1,17
26	Բանեուշ (ՄԲ)	257	263	6	2,3
27	Հեքալ	261	266	+ 5	1,9
28	Ջհուր (Մսի)	262	263	+ 1	0,38
29	Ղարբի	263	279	+16	6,08
30	Ղալ (Աբ)	263	271	8	3,0
31	Սալբ (ՄԲ)	264	266	+ 2	0,75
32	Դուլդադ (Ա)	265	281	+16	6,0
33	Աղունիկ (Գ)	266	265	+ 1	0,37
34	Չանդալ (Ս)	267	265	— 2	0,7
35	Սալբ	269	270	+ 1	0,37
36	Գոթի (Ա)	270	276	+ 6	3,2
37	Ձլոբ	272	273	+ 1	0,36
38	Դոդի	272	289	+17	6,25
39	Մանկա	273	289	+16	5,86
40	Սհարդուլ	274	273	— 1	0,36
41	Սարդ	275	270	— 5	1,81
42	Ղուժաշ (Ս)	276	286	+10	3,6
43	Ճիլ (ՄԲ)	277	283	+ 6	7,16
44	Դոչիկա (Ա)	279	284	—15	5,87
45	Ղալ (ԲԲ)	279	276	— 3	4,07
46	Դոլլաթ (Բ)	279	263	—16	5,73
47	Ղուժաշ	280	273	— 7	2,5
48	Մադիկ (Տ)	281	281	0	—
49	Նադի	281	288	+ 7	2,49

ՀԱՄԱՐ	Կանչի անունը Кличка коровы	Կենդանի ծուշը Живой вес		Տարբերությունը Разница	
		Համ կշիռը по внеш.	Համ ծրովայ. по Фров.	կգ. кг.	օ/օ о/о
50	Ղուժաշ (Քր)	282	277	+ 3	1,77
51	Շեկո (Սո)	282	280	— 2	0,7
52	Մանյակ	284	292	+ 8	2,81
53	Նարիկ	285	291	+ 6	2,1
54	Թոմբուլ	286	277	— 9	3,1
55	Դոգլաթ (Մո)	286	290	+ 4	1,39
56	Ղզլ (Ավ)	283	288	0	—
57	Զալո	291	291	0	—
58	Դուդիշ	292	296	+ 4	1,36
59	Ջեյրան	292	279	— 13	4,45
60	Զոթուլ	292	289	— 3	1,0
61	Կամադ	293	284	— 9	3,07
62	Դոգլաթ (Բ)	295	286	— 9	3,05
63	Զալո (Ս)	296	294	— 2	0,68
64	Դոգլաթ (Գ)	296	295	— 1	0,3
65	Ղբժըդ	297	293	— 4	1,3
66	Ալդուշ	297	294	— 3	1,0
67	Խանդուլ	298	287	— 11	3,69
68	Զալո	299	292	— 7	2,3
69	Սոթո (Ավ)	301	292	— 9	2,99
70	Նարիկ (Ա)	301	305	+ 4	1,3
71	Մալաք	303	290	— 13	4,29
72	Բեբշ-կ	309	306	— 3	0,97
73	Ալդուշ	310	302	— 8	2,58
74	Շամաժ	311	317	+ 6	1,92
75	Նարիշ (Դո)	311	304	— 7	2,25
76	Միբուշ (Ար)	311	303	— 8	2,57

№ ընթաց	Կովի անունը Кличка коровы	Կենդանի քաշը Живой вес		Տարբերությունը Разница	
		Ըստ կշեռքի по взвеш.	Ըստ Ֆրոյդայ. по Фроя.	կգ. кг.	%, %
77	Բանկուշ	314	312	— 2	0,63
78	Շարար (ՄԹ)	316	310	— 6	1,89
79	Քոնձոստ	316	312	— 4	1,26
80	Զախալ	319	326	+ 7	2,19
81	Բանկուշ (Խ)	320	320	0	—
82	Սաթիկ (Վ)	320	310	— 10	3,72
83	Սեդիկ	320	321	+ 1	0,3
84	Ղարադյոզ	322	329	+ 7	2,17
85	Զիչակ (ՄԹ)	324	308	— 16	4,1
86	Լարիկ	325	325	0	—
87	Սուրժա	326	332	+ 6	1,84
88	Սուրժա (Հ)	326	315	— 11	3,57
89	Ղարադյոզ	337	340	+ 12	3,59
90	Զախ (Մ)	341	328	— 13	3,81
91	Ազուհիկ (Հ)	344	333	— 11	3,48
92	Նախիբ	348	326	— 22	6,3
93	Սուրժա	353	361	+ 8	2,2
94	Ծաղիկ (Խ)	353	366	+ 13	3,68
95	Ազուհիկ (Մ)	357	343	— 9	2,52
96	Մարուշ	364	366	+ 2	0,5
97	Դոդլաթ (Ք)	365	352	— 13	3,56
98	Դոդալ	368	369	0	—
99	Ֆահար	370	375	+ 5	1,35
100	Նանադյոզ	388	374	— 14	3,6

Կենդանի բաժնի դասեր Классы	Կովերի քանակը Число голов	Միջին կեն- դանի թափը Средн. ж. вес		Միջին տարր. Средн. разн.		Ամենամեծ շեղումը Наибольшее отклон	
		Համ. կենդանի по весу	Համ. թիվը по коров.	Կգ. Кг.	0/0	Գում. (+) Плюс	Մինու. (-) Минус
200—230	4	218	241	+23		+29	—
231—250	11	242	252	+10		+19	—
251—270	21	259	264	+5		+16	—3
271—290	20	280	280	0		+17	—16
291—310	17	288	293	—5		+4	—13
311—330	15	319	316	—3		+7	—16
331—350	4	343	334	—9		+12	—22
351—370	7	361	362	+1		+13	—13
371—390	1	388	374	—14		—	—14

ՍՏՈՒԳՎՈՂ ՅԵՂԱՆԱԿՆԵՐԻ ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ամբողջությամբ ապրիլի յոթամսի մեջ աշխարհի վրա ծնված համապատասխան
ստատիստիկայի հիմնարկները —

Сравнение стаеос

Տախանի № 8

Յեղանակը Стаеос	Կովերի քանակը Число коров	Միջին կենդանի թ. թ. Средний ж. вес	Միջին տար- բերության Հասցի Средняя разница		Տարբերության մեծ 0/0 թիվը կգ. 0/0 разниц	Ամենամեծ շեղումը Наибольшее откл.			
			Կգ. Кг.	0/0		+	0/0	—	0/0
1 Կենդանի	100	287*	—	—	—	—	—	—	—
2 Տրուխա- նական	100	297	+10	3,4	±16—45 կգ. (55 ^{0/0})	45	21,5	30	8,49
3 Կլուկեր- Շարատի	100	291	+4	1,4	±0—10 կգ. (63 ^{0/0})	29	11,88	19	6,8
4 Փրփրային	100	288	+1	0,35	±0—10 կգ. (70 ^{0/0})	29	13,5	22	6,3

* Կատարակները կտրաքված են.

Տախանի թափը զանազան մեթ.—3

Ինչպէս յերևում է տախտակից, համեմատովող յեղանակներից ցուցումների մոտիկությամբ առաջին տեղն է բռնում Ֆրոփայնի- նը, զորի միջին կենդանի քաշը կշեռքի միջին կենդանի քաշից — 1 կգ.-ով է տարբերվում և բացի այդ, կենդանի քաշերի 70 տոկոսը տալիս է $\pm 0-10$ կգ. տարբերություն:

Կլյուվեր-Շտրաուսի յեղանակը բռնում է յերկրորդ տեղը և շատ չի տարբերվում Ֆրոփայնի յեղանակից: Իսկ ամենամեծ շե- դումների տեսակետից, այդ յերկու յեղանակները համարյա նման տվյալներ են ցույց տալիս:

Իսկ ինչ վերաբերում է Տրուխանովսկու յեղանակին, բոլոր ցուցանիշներն տեսակետից անբավարար տվյալներ և տալիս: Ֆրոփայնի յեղանակի համեմատությամբ 10 անգամ ավելի մեծ միջին տարբերություն է ցույց տալիս, իսկ Կլյուվեր-Շտրաուսի հետ համեմատած՝ 4 անգամ: Բացի այդ՝ տարբերությունների 55 տոկոսը տատանվում է 16—45 կգ.-ի սահմաններում, մինչդեռ մյուս յերկու յեղանակներինը՝ 0—10 կգ.-ի սահմաններում:

ՅԵԶՐԱԿԱՑՈՒՅՈՒՆՆԵՐ

Թե ստուգվող առանձին յեղանակների ցուցումների և թե նրանց համեմատության տվյալների հիման վրա կարելի չէ անել հետևյալ յեղրակացությունները:—

1. Տրուխանովսկու յեղանակով տեղական տավարի կենդանի քաշը վորոշելիս ստացվում են նշանակալից շեղումներ կշեռքի քաշի համեմատությամբ թե դեպի սլյուս և թե մինուս, ըստ վորում շեղումների մեծ տոկոսը տատանվում է $\pm 16-45$ կգ.-ի սահմաններում (տես տախտակ № 3):

Շեղումները մեծ տոկոսով (+) սլյուս են և մեծ մասամբ պատահում են ավելի փոքր կենդանի քաշերի մոտ: Կենդանի քաշերի շատ փոքր խտերվալում (291 կգ.-ից մինչև 330 կգ.) միջին շեղումները փոքրանում են և հասնում են—1-ից Այնպէս վոր մյուս յեղանակների համեմատությամբ Տրուխանովսկու յե- ղանակը, մանավանդ 300 կգ.-ից ցածր կենդանի քաշերի դեպ- քում, տալիս է խոշոր շեղումներ, հետևաբար մեր տեղական տա- վարի համար անհարմար է, քանի վոր տեղական տավարի միջին կենդանի քաշը տատանվում է 240—250 կգ.-ի սահմաններում:

Տրուխանովսկու յեղանակի վոչ ճիշտ արդյունքներն մոտին քաղականին շատ փորձնական տվյալներ կան ուսանական դրական- նության մեջ, Հիշենք դրանցից գլխավորները. 1) Ե. Օ. Клеменчич— Полесский скот по данным Новозыбковской с/х опытной станции 1927 г., 2) А. О. Малафиевский, — «О пригодности способов Ключев-Штрауха и Трухановского для определения живого веса мелких коров» (Известия по с/х опытному делу Ленингр обл., выпуск VIII, животноводство, опытные работы 1929 г.), 3) А. П. Дмитроченко— «К вопросу об определении живого веса скота измерением», Известия Госуд. Института Опытной Агро- номии, т. IV, № 1—2, 1926 г.: Այս հեղինակները, ինչպես և ուրիշները, իրենց ստուգումների հիման վրա գալիս են այն յեղ- րակացության, վոր Տրուխանովսկու յեղանակը փոքր կենդանի քաշ ունեցող տավարի նկատմամբ կիրառելիս ստացվում են նշա- նակալից մեծ չեզոքումներ (մինչև 124 կգ.), հետևաբար և այդ յե- դանակը մանր տավարի համար նպատակահարմար չէ:

Հակառակ այդ կարծիքների, պրոֆ. Վ. Ի. Լեմուսը Մոսկվայի դոտոսխնիկական ինստիտուտի փորձնական կայանում Տրու- խանովսկու և Կյուսվեր-Շարաուխի յեղանակների ստուգում կա- տարելով, յեկել և հետևյալ յեզրակացության.— «Ընդհանրապես ավելի խոշոր կենդանիները, վորոնք պատկանում են արտասա- յանյան ցեղերին կամ նրանց իսկական մետիսները, կարծես թե, ավելի ճիշտ քաշ են տալիս Կյուսվեր-Շարաուխի յեղանակի կի- րառման ժամանակ, իսկ ուսանական ավելի մանր ցեղերն ու ցեղա- ճյուղերը (отроды) տալիս են իսկականին մոտիկ քաշ Տրուխա- նովսկու յեղանակը կիրառելիս. (Проф. И. Гурин. «Для чего и как измерять животных»):

Այս հակասական յեզրակացությունների պատճառը, մեր կարծիքով, գլխավորապես հանդիսանում և այն հանգամանքը, վոր ուսանական տարբեր հեղինակներ տարբեր ցեղի և տարբեր միջին կենդանի քաշ ունեցող ուսանական տավարի վրա յեն ստուգումնե կատարելու Հիշածս առաջին յերկու հեղինակներն ստուգումները կատարել են ավելի մանր ցեղերի վրա (Полесский скот и скот Цевельского района Великолуцкого округа), իսկ պրոֆ. Վ. Ի. Լեմուսը՝ համեմատաբար ավելի մեծ կենդանի քաշ ունեցող տա- վարի վրա: Ինչպես մենք տեսանք, կենդանի քաշերի վորոշ ին- տերվալի (291—330) դեպքում, Տրուխանովսկու յեղանակը տալիս և քաղականի մոտիկ ցուցումներ (—1-ից մինչև +8 կգ. տար

ընթացումը) Կարելի չէ յենթադրել, Վոր պրոֆ. Լեմուսի տրամադրութեան տակ յեղած տաժարի մեծ մասի կենդանի քաշերը տատանվելիս են յեղել 290—350 կգ.-ի սահմաններում:

Այսպէս զեր կարող եր խաղալ նաեւ այն հանգամանքը, թե այս կամ այն հեղինակը չափումներ կատարելիս ինչ յեղանակներ և ընդունել, քանի Վոր ինչպէս հիշեցինք, Տրուխանովսկու չափանշանները վորոշ և կայուն չեն:

Միաժամանակ պետք և նկատենք, Վոր Տրուխանովսկու կղանակի կիրառման դեպքում, մենք այնպիսի խոշոր շեղումներ չենք ստացել, ինչ Վոր ստացել են վերահիշյալ հեղինակները: Այսպէս որինակ՝ մեր ստուգման դեպքում միջին տարբերությունը ± 10 և, իսկ ամենամեծ շեղումը $+ 45$ կգ.: Մինչդեռ ըստ Ե. Ռ. Կլեմենչիչի՝ միջին տարբերությունը $+ 62$ կգ. և, իսկ ամենամեծ շեղումը՝ 99 կգ., ըստ Ա. Ռ. Մալաֆիեւսկու՝ միջին տարբերությունը 86,2 կգ. և, իսկ մաքսիմալ շեղումը՝ 124 կգ.:

Այս տարբերությունների պատճառը նույնպէս, ըստ յերկվոյթին, ստուգվող կենդանիների կենդանի քաշերի տարբերությունն, և (մեր փորձի կողմերի միջին կենդանի քաշը 287 կգ. և, իսկ Ա. Ռ. Մալաֆիեւսկու չափած կողմերի միջին կենդանի քաշը 262,8 կգ. է):

Հակառակ այս համեմատութեան ավելի մեծ անճշտութեան, Տրուխանովսկու յեղանակը դեռեւս ավելի մասսայական է: Այդ բացատրվում և նրա մատչելիութեամբ Սակայն այդ մատչելիությունը վերաբերում և նրա հիմն ձևին, յերբ չափումները կատարվում էին վերշոկներով և ավելի փոքր թվերի հետ էին գործ ունենում: Ներկայումս կիրառվող ձևափոխված յեղանակը բավականի բարդացել և, վորովհետեւ յերկարությունը և կրծքի փաթնի բար հետ բաղմապատկելիս, ստացվում և խոշոր թիւ, այնուհետեւ անհրաժեշտ և այդ արտադրյալը բաղմապատկել 2-ով, ապա ստացվածը բաժանել 100-ի և ստանալ կենդանի քաշը կիրառումներով: Պարզ և, Վոր այս հանգամանքը ևս նվազեցնում և Տրուխանովսկու յեղանակի նախկին հեշտությունն ու մատչելիությունը, Վորի հետեւում չով նա դառնում և ավելի անհրաժեշտ գործնական կյանքում կիրառելու համար:

2. Կլյուվեր-Շարաուխի յեղանակով ոգտվելիս ստանում ենք կշեռքի ցուցումներին շատ մոտիկ տվյալներ. միջին տարբերությունը ± 4 կգ. (1,4 տոկոս), Վորը կարելի չէ աննշան համարել: Մաքսիմալ շեղումը՝ 29 կգ. վերաբերում և քիչ թվով չափումներ

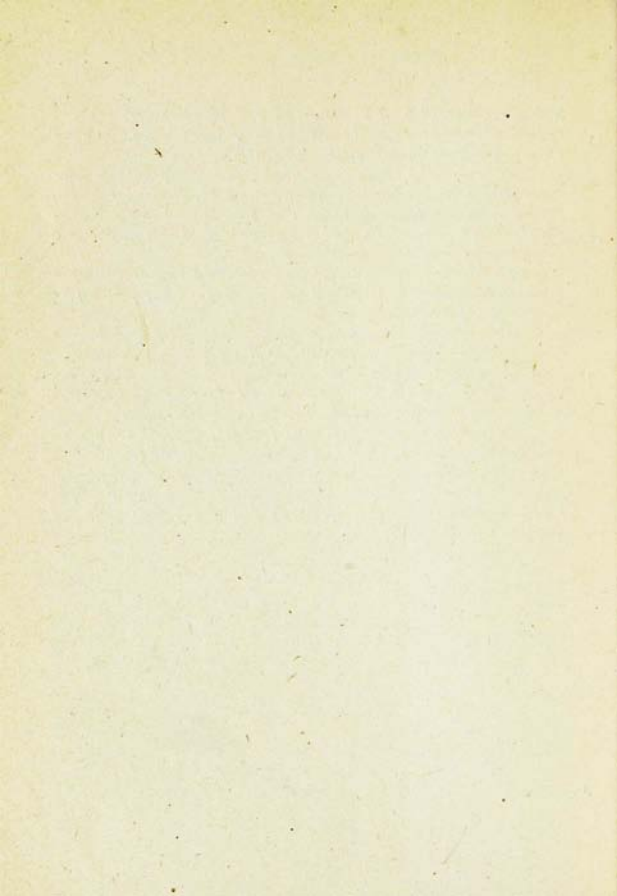
քին և պատահում և մեծ մասամբ փոքր կենդանի քաշ ունեցող կովերի մոտ (մոտավորապես 250 կգ.-ից ցածր), վորպիսի հանդա-
մանքը պետք և նկատի ունենալ գործնական կյանքում:

Այս յեղանակը կիրառելիս կարիք չկա թվարանական գոր-
ծողութիւններ կատարելու. բավական և ձեռքի տակ ունենալ
Կլյուվեր-Շտրաուսի տախտակը, վորով կարճ ժամանակում կա-
րելի յն գտնել կենդանի քաշը: Տախտակից ողտվել սովորելը 5
րոպեյի գործ և:

Այս նկատառումներով մենք առաջարկում ենք մեր կոլտըն-
տեսութիւններում և խորհրդատեսութիւններում կիրառել Կլյու-
վեր-Շտրաուսի յեղանակը:

3. Յիրովայնի յեղանակը Կլյուվեր-Շտրաուսի համեմատու-
թյամբ տալիս և ավելի ճիշտ տվյալներ. միջին տարրերութիւնը՝
 ± 1 կգ. (0,35 տփղոս), վորը շափազանց չնչին և և անխուսա-
փելի. քանի վոր հենց տարրեր կշռումներ ժամանակ ևս ստաց-
վում և մոտ 2 տոկոս տարրերութիւն:

Սակայն մենք այս յեղանակը լայն կիրառման համար չենք
առաջարկում, նկատի ունենալով նրա առխտակից ողտվելու համե-
մատաբար դժվար լինելը: Այս դեպքում նույնպէս անհրաժեշտ և
թվարանական գործողութիւններ կատարել, վորպիսի հանդա-
մանքը դանդաղեցնում և դժվարացնում և կենդանի քաշը վո-
րոշելու աշխատանքը:

Н. А. МАЛАТЯН

РЕЗУЛЬТАТЫ

сравнительной проверки точности способов определения живого веса крупного рогатого скота измерением на местном скоте

(Резюме)

Определение живого веса с. х. животных, а в частности крупного рогатого скота измерением для нашего совживотноводства имеет большое практическое и хозяйственное значение. Но, как известно, таких способов имеется очень много и при практическом их применении получаются разноречивые результаты, в зависимости, большей частью, от крупности измеряемых животных.

Задача советских зоотехников состоит в том, чтобы путем наблюдений и опытов установить наиболее подходящий способ для скота данной местности и породы и предложить нашим колхозам и совхозам. При выборе того или иного способа надо исходить из следующих основных положений: во первых при применении этого способа должны получиться наиболее точные показания в сравнении с показаниями весов, а во-вторых этот способ должен быть доступным для широких масс.

Исходя из этой установки, мы задались целью проверять сравнительную точность наиболее распространенных способов определения живого веса крупного рогатого скота измерением на местном рогатом скоте, а именно: способы Трухановского, Клювер-Шрауха и Фроевойна.

Проверка произведена летом 1932 года на 100 коров стада колхоза имени "1-го Мая", села Узунлар (Алавердский район ССР Армении). Большинство коров (85%) были в возрасте 5 и выше лет. Все коровы, за исключением двух, были в средней упитанности.

Взвешивание и промеривание производились одновременно.

По способу Трухановского длина бралась с середины холки до корня хвоста, а обхват за лопатками, по вертикали, касательной к задним углам лопатки.

По способу Клювер-Штрауха промеры брались так: 1) косая длина туловища от крайней передней точки выступа плечевой кости до крайнего, заднего выступа седалищного бугра. 2) Обхват груди за лопатками по вертикали, касательной к задним углам лопатки.

По способу Фровейна брались те же промеры с той разницей, что обхват брался через задний угол лопатки, а не касательно, так что всегда обхват получался на 1—2 см. больше, чем по способу Клювер-Штрауха.

Длина туловища бралась с обеих сторон и выводилось среднее.

Результаты взвешиваний и измерений даны в таблице № 1.

На основании сравнения показаний как отдельных способов с показаниями весов, так и сводки показаний всех способов (см. таблицы № № 2, 3, 4, 5, 6, 7 и 8), можно сделать следующие выводы.

1. Способ Трухановского в сравнении как с показаниями весов, так и с показаниями других способов дает значительные отклонения в сторону и плюса и минуса, при чем большой % (55%) дает в пределах от ± 16 до ± 45 кг. (табл. № 3).

Большой % отклонений есть плюс (+) и они встречаются большей частью у более мелких (меньшего живого веса) животных. В очень маленьком интервале живых весов (от 291 кг. до 330 кг.) средние отклонения уменьшаются и доходят до 1 кг. Имея в виду, что средний живой вес местного скота по ССР Армении колеблется в пределах 240—260 кг. и ниже среднего живого веса скота данного стада (287 кг.), можно предположить, что отклонения будут намного больше.

О неудовлетворительных результатах способа Трухановского есть много указаний в русской литературе 1.) Е. О. Клеменчик — „Полесский скот по данным Новозыбковской с.-х. опытной станции“, 1927 г., 2) А. О. Малафиевский. — „О пригодности способов Клювер-Штрауха и Трухановского для определения живого веса мелких коров“ (Известия по с.-х. оп. делу Лен. обл., вып.

УИИ, 1929 г.), 3) А. П. Дмитроченко — „К вопросу об определении живого веса скота измерением“ (Известия госуд. Инстит. Опытной агрономии, т. IY, № 1—2, 1926 г. и др.).

Эти авторы на основании проведенных ими опытов пришли к заключению, что способ Трухановского при определении живого веса мелкого скота дает значительные отклонения (до 124 к.) и следовательно этот способ не пригоден для мелкого скота. Вот что пишет об этом способе А. П. Дмитроченко („К вопросу об определ. ж. веса скота измерением“, Изв. Г. И. А. А. т. IY, № 1—2, стр. 49).

„Способы II типа, к которым должны быть отнесены способ Трухановского для взрослого рогатого скота и способ Придворогина для свиней, основаны на предположении, что тело животного представляет из себя полый цилиндр, толщина стенок которого всегда остается постоянной. Способы эти измеряют живой вес пропорционально поверхности тела — принцип ошибочный, о чем известно всем зоотехникам, знающим об этом из изучения о расчете величины поддерживающего корма (формула Рубнера и Мита).

И здесь, как и в способах I типа, от некоторой средней величины поверхности, где значение живого веса, полученного навешиванием, совпадает со значением полученного измерением, при убывании площадей вес определенный по измерению, будет выше по сравнению с действительным, и наоборот“.

Правильность предположения А. П. Дмитроченко подтверждается и нашими данными (см. табл. № 3).

К обратному заключению пришел проф. В. И. Лемус при сравнении способа Трухановского со способом Клювер-Штрауха (цитирую по книге проф. Т. И. Гуркина — „Для чего и как измерять животных“).

„Далее проф. Лемус отмечает, что измерение быков во всех случаях показало явное предпочтение способу Клювер-Штрауха, то же, как будто, можно сказать и о некоторых коровах. Вообще, более крупные животные, принадлежащие к иностранным породам, или явные их помеси, как будто, дают более правильные веса при применении способа Клювер-Штрауха, а более мелкие породы и отродья русского скота, наоборот, дают более близкий к истинному вес по способу Трухановского“ (подчеркнуто нами Н. М.)

К сожалению нам неизвестно на каком русском скоте проф. В. И. Лемус проверял эти способы и каков был его средний живой вес.

Нам кажется, что причина получения противоречащих друг другу результатов вышеупомянутыми авторами и проф. В. И. Лемусом заключается, главным образом, в разнице крупности (среднего живого веса) тех русских пород скота, на которых проверены эти способы. Вероятно измеряемый проф. В. И. Лемусом скот был крупнее и имел средний живой вес больше (в среднем 300 кг.), чем скот, измеряемый вышеупомянутыми авторами (Полесский скот, скот Цевельского района Великолукского округа).

Здесь могло играть какую-нибудь роль и то обстоятельство, что разные авторы исходили из неодинаковых точек при измерении по способу Трухановского, т. е. как известно, исходные точки длины туловища по способу Трухановского не совсем определены и точны, особенно исходная точка на холке, которую разные авторы берут не с одинакового места.

Этим отчасти можно объяснить и то обстоятельство, что нами полученные отклонения гораздо меньше, чем у вышеупомянутых авторов. Так, по нашим измерениям среднее отклонение получается $+10$ кг., а наибольшее отклонение 45 кг. Между тем, по Е. О. Клименчику среднее отклонение 62 кг., а наибольшее отклонение 99 кг., по А. О. Малафиевскому среднее отклонение 86,2 кг., а максимальное отклонение—124.

Несмотря на то, что нами полученные средние и максимальные отклонения сравнительно низки, чем у других авторов, мы все таки способ Трухановского для местного скота не рекомендуем по следующим причинам:

А. Неопределенны и непостоянны исходные точки измерений по этому способу, особенно исходная точка на холке, что может служить причиной для противоречащих результатов.

Б. При определении живого веса скота в стадах, где средний живой вес меньше 280 кг., получатся более сильные отклонения, чем полученные нами.

В. Способ Трухановского менее доступен для широких масс, т. к., чтобы на основании измерений определить живой вес, необходимо производить довольно сложные арифметические

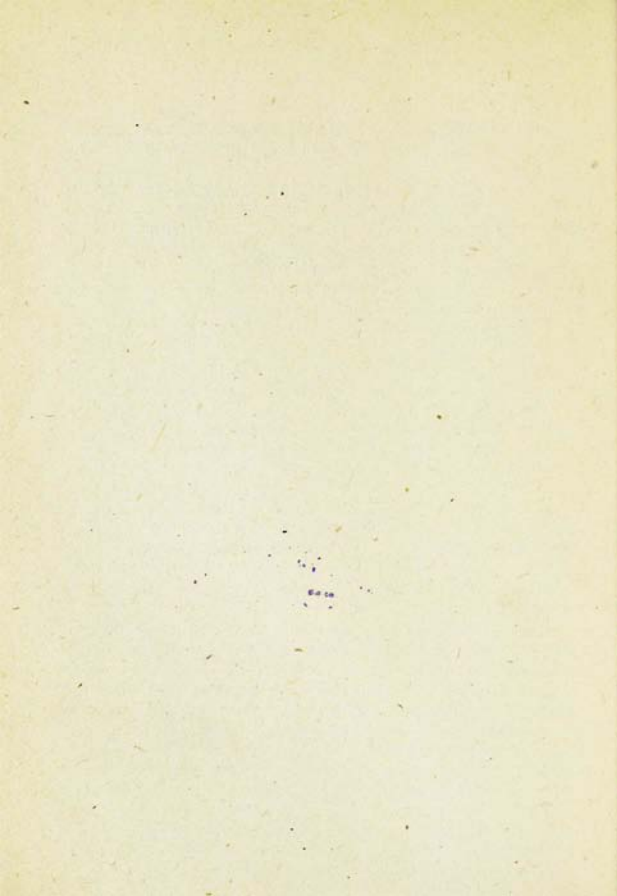
разчеты (формула проф. Лемуса), что весьма трудно, для малограмотного человека, вследствие чего могут получиться неправильные цифры.

2. По способу Клювер-Штрауха получаются очень близкие показания в сравнении с показаниями весов. Среднее отклонение получается ± 4 кг. (1,4 %), что является ничтожным (см. табл. №№ 4 и 5). Максимальное отклонение ± 29 кг. относится к меньшим числам измерений и случается, большей частью, у более мелких коров (ниже 250 кг. живого веса), каковое обстоятельство необходимо иметь ввиду в практической жизни.

Мы даем предпочтение этому способу и рекомендуем для применения в наших колхозах и совхозах. Помимо точности, этот способ имеет и то преимущество, что при нем не требуется сделать какие-нибудь арифметические вычисления, необходимо лишь иметь соответствующую таблицу Клювер-Штрауха которую может использовать любой малограмотный человек,

3. Способ Фровейна, по нашим измерениям в сравнении, как со способом Трухановского, так и со способом Клювер-Штрауха, дает более близкие данные. Среднее отклонение получается ± 1 кг. (0,35%), что является весьма ничтожным, если иметь ввиду, что при взвешивании 3-дня подряд полученная разница составляет в среднем 2% от живого веса. Максимальное отклонение (см. табл. №№ 6 и 7), составляет ± 29 кг. и относится к более меньшим числам измерения и случается у коров, имеющих живой вес меньше 230 кг.

Но, несмотря на большей точности этого способа, мы его для широкого массового применения не рекомендуем, имея ввиду сравнительную трудность вычисления при этом способе, т. е. необходимо не только иметь под рукой соответствующую таблицу Фровейна, но и делать вычитания или сложения, а потом умножение, каковое обстоятельство затрудняет его применение.

Литература.

1. А. П. Дмитроченко—К вопросу об определении живого веса скота измерением (Известия Госуд. Института Опытной Агрономии т. IV, №1—2, 1926 г.).

2. А. О. Малафиевский—О пригодности способов Клювер Штрауха и Трухановского для определения живого веса мелких коров (Известия по с.-х. опытной делу Ленингр. области, вып. VIII, 1929 г.)

3. Е. О. Клеменчик—Полесский скот по данным Новозыбковской с.-х. опытной станции 1927 г.

4. Проф. Т. И. Гурии—Для чего и как измерять животных

5. Проф. В. П. Устьянцев—Кормление с.-х. животных.

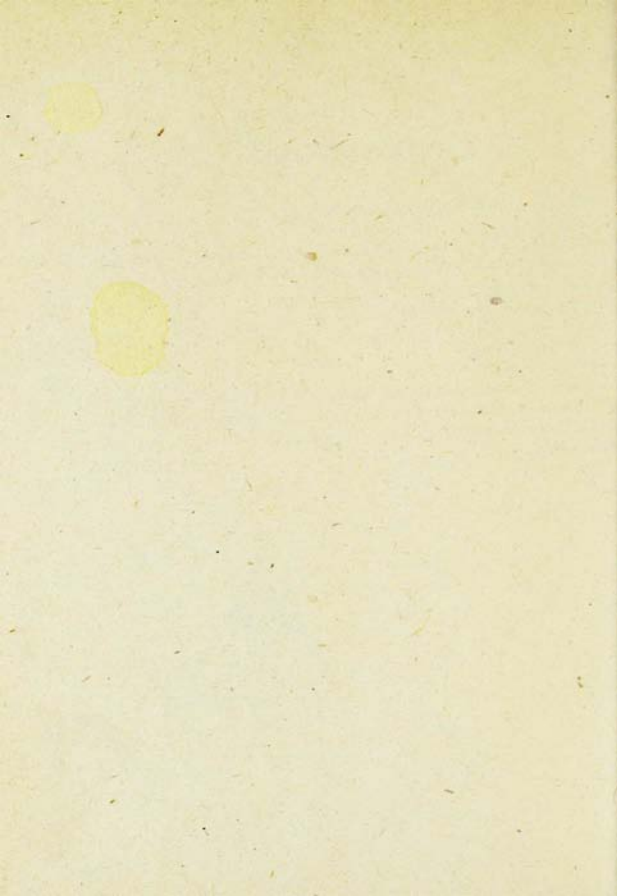

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

	42
«Սոցգյուղ»-ի խմբագրութեան կողմից	3
Հեղինակի կողմից	6
Տալարի կենդանի քաշը հափումներով գտնելու յեղանակ- ների համեմատական ստուգումը տեղական տալարի վրա	7
Ստուգման տեխնիկան	11
Տրութանովակու յեղանակը	16
Կլլովեր-Շտրաուխի յեղանակը	22
Ֆրովայնի յեղանակը	27
Յեղրակացություններ	34
Результаты сравнительной проверки точности спосо- бов определения живого веса крупного рогатого скота измерением на местном скоте (резюме)	39
Դրականություն	45

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0003238

9160 2 п. ...

1123699

134

Н. А. МАЛАТЯН

Сравнительная проверка на местном скоте точности способов
определения живого веса животных

Сельхозгиз

1994

Эривань